
Moise Nicoară în Basarabia - 1839

Cosmin-Lucian SEMAN

Jurnalul de călătorie¹ al lui Moise Nicoară² este una din mărturiile inedite ale unui român ardelean referitoare la această provincie istorică românească.³

Păstrat sub formă de manuscris la Biblioteca Academiei Române,⁴ jurnalul de călătorie numărând 375 de file este o istorie interesantă și conține pentru perioada februarie-martie 1839 însemnările de călătorie ale acestui personaj istoric în Basarabia.

Printre însemnările scrise “pe calea asta neumblată, pe pământurile împărțitei rusești”⁵, demonstrează puternica impresie pe care această provincie românească a făcut-o asupra lui Moise Nicoară. El este impresionat de frumusețea locurilor, de hărnicia oamenilor, dar totodată observe și notează procesul intens de deznaționalizare și rusificare la care sunt supuși românii.

¹ Jurnalul de călătorie al lui Moise Nicoară, aflat la Arhivele Bibliotecii Academiei Române, debutează cu două file ce conțin informații pentru anul 1816. Apoi manuscrisul continuă cu anul 1818, prezentând însemnările zilnice făcute la Viena, Gyula (în Ungaria), Arad, Lugoj, Mehadia, călătoria prin Banat, la Belgrad, Oravița, Panciova, Vârșeț.

Manuscrisul pe anul 1824 cuprinde filele 37-54. Se observă absența din jurnal a anilor 1820-1823 când Moise Nicoară, datorită acțiunilor întreprinse în slujba neamului românesc, este închis de două ori de către autoritățile Imperiului habsburgic. Filele 54-66 cuprind însemnări din 1825, luate în Gyula (Jula), Arad, Pojon (Bratislava), iar din 8 martie din Viena. În anul 1826 îl aflăm pe Moise Nicoară în Țara Românească, apoi în Moldova. Jurnalul se întrerupe până în anul 1839, când încep însemnările luate în Carantina Sculeni și în Basarabia, material documentar ce constituie subiectul acestui articol. Tot în anul 1839, spre sfârșit, Nicoară ajunge și la Odesa. Anii 1840-1849 îi petrece la Constantinopol.

² G. Bodea, *Moise Nicoară (1784-1861) și rolul său în lupta pentru emanciparea național-religioasă a românilor din Banat și Crișana*, partea I, Arad, “Diecezana”, 1943; P. Gruescu, *Ierarhii și națiunea română în suferințele ei seculare și martiriul lui Moise Nicoară*, Rev. “Albina”, nr. 10-11, Pesta, 1870; I. Vulcan, *Portretele și biografiile celebrităților române*, Budapesta, 1869; V. Mangra, *Scrierea vieții lui Moise Nicoară și a rolului pe care l-a avut în emanciparea național-religioasă*, Rev. “Tribuna”, Arad, 1907-1908; R. S. Molin, *Afurisirea lui Moise Nicoară*, Oravița, 1925; D. Popa, *În cauza lui Moise Nicoară*, rev. “Biserica și Școala”, Arad, 1879, nr. 12; T. Botis, *Pagini din istoria dezrobirii. Documente găsite de A. Sadean în Arhiva de Stat din Viena la nr. 1434/1314/1820*; S. Secula, *Un memoriu al lui Moise Nicoară (Monografia istorica)*, 1906; M. Nicoară, *Considerațiuni istorice asupra politicii de dezbinare religioasă întreprinsă de Habsburgi între români, români și sârbi*, 1836; Idem, *Recursul cel mare 15 august 1819*, Cf. D. Iancovici în “Biserica și Școala”, nr. 8, 1918; Idem, *Recursul din 24 octombrie 1821*, în C. Bodea, *Moise Nicoară (1784-1861) și rolul său în lupta pentru emanciparea național-religioasă a românilor din Banat și Crișana*, partea I, Arad, “Diecezana”, 1943, Anexe; Idem, *Memoriul din 1841*, în C. Bodea, *op. cit.*, Anexe.; Idem, *Memoriul din 1847*, în C. Bodea, *op. cit.*, Anexe.; Idem, *Memoriul către Ustinoff*, în C. Bodea, *op. cit.*, Anexe.

³ Pentru istoria Basarabiei vezi: A. Boldur, *Istoria Basarabiei*, Ed. a 2-a, Ed. Frunză Chișinău “Logos”, 1992; p. Cazacu, *Moldova între Prut și Nistru (1812-1918)*, Chișinău “Știința”, 1992; Șt. Ciobanu, *Cultura română în Basarabia sub stăpânirea rusa*; I. Nistor, *Istoria Basarabiei*; N. Ciachir, *Basarabia sub stăpânirea țaristă (1812-1918)*, București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1992; N. Iorga, *La verite sur le passe et le present de la Bassarabie*, Ed. A 2-a, București, 1940.

⁴ Manuscrisele lui Moise Nicoară (Nicorescu V) Jurnal de călătorie. “Ziarul lui Moise Nicoară în Banatul Ungariei, Țara Românească, Moldova, Basarabia, Rusia și la Constantinopol în anii 1814-1849”, Biblioteca Academiei Române Ms. 2441.

⁵ În ceea ce privește istoria manuscrisului, el a fost depus în 1874 la Muzeul Național de Antichități din București. În 1903 a fost trecut în Arhiva Academiei Române, legat în 15 volume (nr. 2347-2451; nr. 3455 și 46451), pe baza “Înaltului Decret Regal nr. 519 din 10 februarie 1903. În 1916 a fost la Moscova unde a dispărut volumul ce conținea scrisori din perioada 1804-1851 (nr. 2438). Materialul documentar referitor la Moise Nicoară cuprinde numeroase recursuri înaintate împăratului austriac, autorităților din cele trei imperii (habsburgic, țarist, otoman) prin care Nicoară a călătorit. Acte oficiale, petiții, acte referitoare la starea bisericii ortodoxe române,

Înșind învingătoare în războaiele cu Franța⁶, angajată profund în “rezolvarea” problemei orientale⁷ potrivit intereselor geostrategice, politice și economice, Rusia se caracterizează în această perioadă printr-o permanentă agresivitate și dorința de expansiune. De aceea, acest pilon al Sfintei Alianțe⁸ în scopul de a controla o cât mai mare zonă de influență în Europa Centrală și Peninsula Balcanică, se grăbește să se consolideze ocupația în Basarabia.

Principalul obstacol întâlnit pe linia acestei politici expansioniste, de afirmare a panslavismului ca politică de stat, îl constituie însăși situația etnică și moștenirea istorică a provinciei românești Basarabia. Provincia aparținând de secole Moldovei istorice, locuită în proporție covârșitoare de români, Basarabia s-a aflat mereu în atenția Petersburgului ca o bază geo-strategică de control asupra Dunării de Jos și a slavilor ortodocși aflați sub stăpânire turcească.

Instrumentele prin care țarismul dorea să transforme această provincie românească într-un timp cât mai scurt într-o gubernie rusească sunt cele ale deznaționalizării și rusificării forțate. Moise Nicoară surprinde tocmai acest proces antiromânesc, însemnările din jurnal ilustrând clar starea de inferioritate politică, socială și culturală în care sunt menținuți românii, izolarea lor față de frații de peste Prut, colonizările de populații străine (evrei, germani, bulgari, greci etc.) în scopul de a dilua masa etnică compactă românească. Lipsa totală a populațiilor românești, cenzura foarte dură, necunoașterea limbii române, obligativitatea folosirii limbii ruse în administrație și justiție, starea dezastruoasă a învățământului se adaugă la acest tablou sumbru al ocupației rusești.

Revoluția poloneză de la 1831, criza Imperiului otoman, au relevat valoarea politică, militară, economică și strategică a Principatelor Române și a Basarabiei. Prelungirea acestei ocupații începută în 1812⁹ în Basarabia, trebuia să lărgescă influența Rusiei în această parte a Europei. Printr-o politică abilă și un sistem de măsuri adecvat,¹⁰ Rusia s-a străduit permanent să ofere un exemplu și să păstreze încrederea popoarelor creștine aflate sub stăpânirea sau dominația Porții.

Obiectivul atins, de exemplu, în Bulgaria, unde Rusia era privită ca “eliberatoare”. Românii munteni și moldoveni nu au avut niciodată sentimentul “eliberării” și și-au dat seama foarte repede de scopul urmărit de Rusia și au militat pentru înlocuirea protectoratului rusesc cu garanția colectivă a marilor puteri. În acest climat se desfășoară călătoria lui Moise Nicoară în Basarabia.

Trecerea lui Moise Nicoară în Basarabia, prin carantina Sculeni, marchează o nouă etapă în viața acestuia.¹¹

Pentru această călătorie în Basarabia, jurnalul poate fi structurat în două compartimente diferite ca și conținut. Primul se ține de observațiile directe ale unui călător, atent la descrierea locurilor vizitate. De asemenea Nicoară se dovedește a fi un atent observator al felului de a fi al oamenilor și al portului popular.

Al doilea compartiment conține observațiile politice, economice, sociale și culturale, făcute de acest intelectual român, puse invariabil în legătură cu procesul de deznaționalizare și rusificare a românilor, cu raporturile interetnice existente, cu obiectivele politicii rusești în Basarabia.

incercării literare poezii originale, considerații cu caracter istoric, traduceri. De asemenea o multitudine de informații și însemnări culese de pe teren și folosite de Nicoară ca exponent al doleanțelor românilor din Banat și Crisana în lupta pentru dobândirea de episcopi români la Arad. La acest bogat material se adaugă și jurnalul de călătorie ce conține 375 file de manuscris.

⁶ S. M. Soloviov, *Împaratul Alexandru I. Politica. Diplomația*, St. Petersburg, 1877; A. Vandal, *Napoleon și Alexandru*, Paris I-III, 1891-1896

⁷ N. Ciachir, Gh. Berca, *Diplomația europeană în epoca modernă*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1984, pp. 251-265

⁸ *Ibidem*, pp. 265-288; J.B. Duroselle, *L'Europe de 1815 a nos jours. Vie politique et relations internationales*, Paris, 1964

⁹ Războiul ruso-turc încheiat cu pacea de la București în 1812: în urma căruia Basarabia a fost anexată de către Imperiul țarist.

¹⁰ I.C. Filitti, *Supuși străini*, în volumul *Documente din vremea Regulamentului Organic*, București, 1935, pp. 72-89

¹¹ Viața lui Moise Nicoară este marcată de o serie de evenimente majore ce vor determina destinul acestui personaj istoric. Jurnalul de călătorie reflectă fidel aceste momente de seamă ce-i jalonează existența. Astfel, în perioada 1815-1825 activitatea căreia i se dedica Nicoară, este legată de lupta pentru emanciparea națională și religioasă a românilor ortodocși din Imperiul habsburgic. După autoexilarea (ieșirea la cererea lui) în 1825 din imperiu, îl găsim pentru câțiva ani în Țara Românească și Moldova.

Anul 1839 v-a marca o nouă etapă în viața lui, atunci când cunoaște realitățile românești din Basarabia cotropită și din Imperiul țarist, la Odesa. Ultima etapă reflectată în jurnal (1840-1849) cuprinde însemnări luate la Constantinopol.

Descrierea localităților provinciei începe cu localitatea Sculeni. Nicoară face o amplă descriere a regimului de carantină, sesizând ca pe un aspect inedit faptul că este obligat să presteze un jurământ în prezența unui preot rus “la a asculta și a ține poruncile și pravilele carantiinei și a spune adevărul”.¹²

Jurnalul de călătorie continuă cu prezentarea mormântului lui Potenkin, întâlnit pe drumul spre Chișinău. Nicoară sesizează degradarea la care a ajuns acest monument precum și evoluția personajului în memoria colectivă: “În urmă, pe un munte mormântul lui Potenkin, unde se zice că a murit otrăvit. O piramidă înaltă și o căsuța cu coroane în împrejur, unde șade un muzeu (...) este făcut de vreo 50 de ani. Era altu mai frumos cu literă de aur dar vremea și vântul au șters slovele și au căzut în uitare (...) Acum vreo 10 ani l-au făcut așa, însă nu împărăția ci familia ca împărăția nu are atâta trebuința acum de el; că și atunci când șede la Iași și petrecea cu beție și cu curvele, până câștigau alții bățăliile!”¹³

Următorul popas îl face la Călărași, descrie localitatea, componența ei etnică, îndeletnicirile locuitorilor legate de producția de vin și rachiu. Tot în această călătorie, întâlnește numeroși țărani români, le descrie portul, înfățișarea, starea lor materială, comparându-i cu cei din Moldova: “mai apropiindu-mă de Chișinău – țărani sunt oameni mari, robuști și par în mai bună față decât în Moldova și mai bine îmbrăcați – și vitele, săniile, în mai bună stare”. Prezintă apoi “împrejurările minunate ale Chișinăului”, aspectul edilitar al orașului care-l impresionează. Aici Nicoară a întâlnit o serie de personalități civile și ecleziastice: mareșalul Basarabiei Dimitriu, consilierul Stamati Costache,¹⁴ Mitropolitul Dimitriu, Mitropolitul Ironopoleu de la Sfântul Mormânt. De la Stamati Costache a aflat o serie de aspecte statistice ce țin de starea orașelor din Basarabia,¹⁵ organizarea administrativă,¹⁶ organizarea judecătorească și polițienească, conducerea superioară a provinciei. În jurnal, Nicoară face un scurt rezumat al acestei expunerii: “Despre statistică. Sunt 7 județe însă Orhei și Lăpușna unite într-unu-orașul n-are magistrat ci numai un burghermaistru pentru cheltuieli – iar din orașeni 2 ruși, 2 moldoveni și alți doi cu un prezident de stăpânire numit. Ale orașului Poliția este din oamenii stăpânirii și mi se pare și câțiva din orașeni. Aici este Divan, cu apelație în toate județele. Este alcătuit de un prezident, 2 sau 3 ruși, nobili moldoveni 2 și neguțători – aceasta imediat a ministerului justiției. Guvernatorul este cu cea a interiorului, are un sfat de 4 consilieri și 2 assesori. Întâi erau 2 dintre români, iar acum nu mai pun români ca să nu știe poruncile la minister și scopurile”.¹⁷

În Chișinău a vizitat biblioteca, seminariul și gimnaziile și a notat o serie de aspecte cotidiene pe care le considera interesante: calitatea inferioară a pâinii, scumpetea chirii, starea piețelor orașului, portul preoților, pitoresc și variat.

Din Chișinău pleacă spre Odesa,¹⁸ în 7 martie 1839, descriind “plaiuri frumoase și întinse”, apoi cetatea și orașul Bender precum și orașul Tiraspol, unde “mult îmi plăcură ulițele, biserica, pare bună rânduială”. Observă portul țăranilor români și faptul că “spre Nistru, către Dubăsari sunt multe românești sate”.

Însemnările referitoare la orașe, localități, ținuturi sunt cu mult depășite ca număr și densitate în jurnal de cele referitoare la situația românilor din această provincie ocupată.

Primele însemnări pe această temă apar chiar la carantina Sculeni, la intrarea în Imperiul țarist. Lui Nicoară i se face o vamă foarte riguroasă, îi sunt străpunse scrisorile pentru a vedea dacă nu ascunde ceva, îi sunt sigilate cărțile. De menționat că duce cu el 32 de cărți plus fasciculele jurnalului de călătorie. După efectuarea controlului, Nicoară constată că i-a dispărut cartea “*Libellus Supplex Nation*”,¹⁹ astfel încep să apară primele semne de manifestare ale unui regim de ocupație, foarte atent la tipăriturile ce pătrund în imperiu, mai ales la cele românești. Teama autorităților ruse de o propagandă românească prin cuvântul scris începe să se ivească. Scopul cu care Nicoară a luat cu el această opera românească este acela pe care îl declară autorităților: “și anume am luat-o cu

¹² Manuscrisele lui Moise Nicoara, Academia Română Ms. 2441 filele 80-83.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ P. Cornea, Fl. Manolescu, P. Marcea, *Dicționar de literatură română. Scrisori, reviste, curente*, București, 1979, p. 371.

¹⁵ A. Boldur, *op. cit.*, pp. 29-37.

¹⁶ P. Cazacu, *op. cit.*, pp. 166-172.

¹⁷ Manuscrisele lui Moise Nicoara, Academia Română Ms. 2441 filele 85-87.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Supplex Libellus Valachorum*, Editia 1791.

mine, că având prilej, să o întrebuițez la stăpânirea de aici...”. De remarcat că nu îi este frică să recunoască că a venit în Basarabia pentru a cunoaște starea neamului românesc și de a-l ajuta dacă este nevoie.

Încă de când se afla la Sculeni, Nicoară observă raporturile interetnice dintre români și evrei, notând un aspect care-l deranjează: faptul că românii sunt menținuți într-o stare de inferioritate socială; “sluji români, și alți români care veneau, tot cu căciulile înainte în mâna lor (înaintea evreilor), care cu un ton de mărire exagerat îi numesc continuu: “aceștia sunt numai români”²⁰ Nicoară începe să-și dea seama de politica autorităților ruse de a privilegia minoritățile în detrimentul majorității românești.

Dintr-o primă discuție cu un simplu țăran din zona Hotinului, călător și el, își dă seama de cruda realitate. Începe să prindă contur, pentru Nicoară, tabloul intensivei și durei deznaționalizări la care au fost și sunt supuși românii din Basarabia. Țăranii români sunt asupriți și obligați “să facă clacă după placerea domnilor”, se afla deci la discreția puternicilor locali care sunt în proporție covârșitoare “numai ruși și jidovi”. Astfel, la aspectul social al relațiilor agricole se adăuga și cel național, mai ales când țăranii nu pot folosi limba română fiind obligați să vorbească rusește. Țăranul îi spune lui Nicoară că “ei nu-și mai pot folosi limba românească și sunt batjocoriți că nu știu rusește; nici când merg ei într-o treabă nici nu pot vorbi decât prin tălmăci, și îi batjocoresc de ce nu știu rusește”²¹.

Și mai gravă era situația limbii române în orașele Basarabiei fiind interzisă de autoritățile ruse în administrație, justiție și școli.²² Nicoară intuiește că prin stingerea limbii românești se urmărește stingerea neamului românesc. Din discuția cu Stamati află noi informații despre lupta pentru limba românească “Ieși cu Stamate – zise că au cerut de la împărăție în mai multe rânduri ca să nu scoată limba din judecăți, tribunaluri, administrație, ca asta pricină a ținut mulți ani – în urmă le-a venit: că nu să poată și nu trebuie să fie. Deci ca toată încercarea mai departe a înecat tot, și așa că, toate decurg rusește, și în școale, și nu este nadejde de a opri stingerea limbii”²³.

Remarcând această stare de lucruri, întreprinde de acum înainte o serie de acțiuni pentru a contribui la ridicarea culturală și materială a poporului român. Această ridicare din starea de inferioritate în care sunt ținuti românii se transformă pentru Nicoară într-un imperativ. Peste tot unde are prilejul, în discuțiile cu o serie de boieri sau cu autoritățile locale, mai ales cele ecleziastice, el ridică problema mecenatului celor cu dare de mână, pentru ridicarea dintre copiii săraci, de meșteșugari, dascăli, preoți, elemente de care are atât de mare nevoie națiunea română pentru a putea supraviețui și a-și perpetua ființa și limba: “La Stamati. Mult îl îndemnai pentru răzeșii de aici, pentru copii, să-i ia la sine să-i dea la meștesug, să se silească să-i facă dascăli pe la sate, să învețe a ceti și a scrie, că așa vor fi un trup și nici decât nu vor stinge alții limba”²⁴.

La rândul său, interlocutorul îi arată că acest lucru e foarte greu, aproape imposibil pentru că “lipsesc gazetele românești și cărțile aici”²⁵ iar poliția îl supune la o permanentă observație: “zice că stă sub multă priveghere”. Cu Stamati Costache discută despre principii români și află de la acesta de “Cuvântul din Hotin”, scris chiar de el, precum și faptul că îl cunoaște pe Hașdeu. Prin ceea ce scrie, “Cuvântul din Hotin”, a stârnit agitație printre români, provocând reacția autorităților ruse, autorul scăpând cu fuga în Bucovina și însurându-se: “Spre mirarea mea Cuvântul din Hotin, îmi spune că era făcut de el – fiind atunci acolo, și în bună cunoștiință și prietenie cu Hasdeu, inspectorul școalelor... Atâta simțire a făcut, cât s-a scris la guvernator și era să-l prindă, el însă îndată a mers la Bucovina și s-a însurat”²⁶.

Printre românii din Basarabia menținerea într-o stare de inferioritate culturală e cvasitotală, lipsa de cărți și de gazete românești era foarte gravă. Nicoară considera că trebuie începută și emanciparea culturală a românilor, deziderat de care este tot mai convins, mai ales după ce vizitează biblioteca orașului, unde constată starea deplorabilă a prezenței tipăriturilor românești, atât ca număr cât și ca formă: “Biblioteca e mică la număr, mai multe cărți

²⁰ Manuscrisele lui Moise Nicoară, Academia Română Ms. 2441 filele 87-90.

²¹ *Ibidem*.

²² A. Boldur, *op.cit.*, pp. 463-468.

²³ Jurnalul de călătorie al lui Moise Nicoară, Academia Română Ms. 2441 filele 90-95

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Șt. Ciobanu, *Cultura română în Basarabia sub stăpânire rusă*.

²⁶ Jurnalul de călătorie al lui Moise Nicoară, Academia Română Ms. 2441 filele 95-108.

rusești, ce le trimite ministrul din Petersburg altele dăruite de particulari. Românești, îmi arată câteva la o parte, mai mult rupturi”.²⁷

Starea precară a bibliotecii în ceea ce privește cărțile românești îi determină să facă un sacrificiu, simbolic desigur, imens însă dacă îl raportau la starea lui materială. Este un sacrificiu absolut vital pentru a menține o cât de firavă pâlpâire a culturii românești și a românismului în ceața “culturii” țariste dorită de autorități cât mai înăbușitoare pentru români”; “Le spusei că așa da și eu unele cărți românești bibliotecii, de le-aș putea trimite din Odesa că sunt pecetluite – ziseră că cu mulțumire vor fi primite. Socotind lipsa de cărți de aici, făgădui că voi scrie la București și la Iași, ca să trimită”.²⁸

Sentimentul național există, el trebuia trezit și întreținut în asemenea condiții vitrege, una din căi fiind promovarea culturii românești: spunându-le despre cărțile românești, cu biblioteca, văzui o seninătate în ei – mai în urmă îmi zise că-mi sunt foarte recunoscători”.

Situația din biblioteca publică este identică cu cea din gimnaziul școlar. Vizitând această instituție, Nicoară nu se poate înțelege cu nimeni în limba română. Reușește să închege o conversație în limba franceză, cu un inspector, cerându-i acestuia să-i prezinte școala. Observă că obiectele de studiu au explicațiile în limba rusă, cu toate că cei mai mulți școlari sunt români, notează apoi bucuria copiilor când le vorbește românește, încercând să anime conștiința lor națională întrebându-i despre originea comună a tuturor românilor, și-i sfătuiește “să iubească și să cunoască neamul românesc”.

Describe amplu starea procesului de învățământ în limba română²⁹ faptul că: “în toate clasele este un ceas pe săptămână românește”, ceea ce e foarte puțin, doar de fațadă, că profesorii vorbesc rău românește și predau după o gramatică veche. Îi îndeamnă pe toți cei care-l ascultă, să facă traduceri cât mai multe în limba română, pentru că toate traducerile lor sunt în limba rusă. Vizitează apoi biblioteca gimnaziului, constatând lipsa cărților românești și inexistența unei gramatici moderne. Și aici Nicoară promite că va semna pentru bibliotecă, unele cărți românești, promisiune pe care o va onora mai târziu. Nu se poate abține într-o discuție ulterioară cu directorul gimnaziului Nyelidor, să nu înfieze această acțiune sistematică de deznaționalizare.

A doua zi, este prezent din nou la biblioteca gimnaziului, donând acestei instituții “*Gramatica lui Șincai*” și lista de cărți promisă. Nicoară îi exprimă clar directorului poziția lui față de propunerea acestuia de a se trimite copii din Principate să învețe religia în Basarabia, de fapt o formă mascată de rusificare. Nicoară îi prezintă pericolul și consecințele deznaționalizării și rusificării: “apoi începu că ar fi bine să aducă românii aici copiii au încalete să învețe credința aici și celelalte, că așa să se întarească credința” – Eu: “nu știu de ce să vină aici, sunt români care de mai multe veacuri încoace mai mult au pățimit și au fost goniți pentru credință, decât toți din Rusia, căci ar fi când ar voi cineva să facă din români ceea ce nu sunt, în ei trebuie să fie elementurile acelea din care ar vrea cineva să facă ceva cu ei; altminteră toate sunt nimic, decât că vrea cineva să meargă ei pe aiurea”.³⁰

Acum vizitează o serie de școli din oraș, unde constată cu surprindere că toți profesorii și directorii sunt foști ofițeri în armata imperială rusă, care nu știu nici un cuvânt românește. Această constatare îl umple de mâhnire, mai ales că are ocazia să compare “sistemul de învățământ” pentru români cu cei din Principate și cu cel al altor naționalități. Acest mecanism – învățător-profesor – fost ofițer în armata imperială rusă se constituie într-un instrument foarte eficace folosit de autorități pentru a obține o cât mai rapidă deznaționalizare și rusificare, mai ales a tineretului, fiind vizată educația acestuia: “Merserăm la școlăle de aici, ținutale, cum sunt în tot județul. Apoi la Lancasterian – un ofițer vechi profesor (în toate locurile găsim militari; directorul însuși a fost adjutant la Wurtemberg generalul). Mă miră că începând încă de la nisip încă toate merg rusește, profesorii nici nu știu un cuvânt românește. Mă umple jalea – la România mai bine sunt întâlnite. De aici vru cu tot dinadinsul să merg la școala jidovească că și acolo același sistem păzesc”³¹.

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem.*

³¹ *Ibidem.*

În dorința de a avea o viziune cât mai amplă asupra învățământului din Basarabia, Nicoară face o vizită la un seminar, unde constată că pe măsură ce copiii înaintază în vârstă mai puțin știu românește.

Un alt aspect pe care-l sesizează Nicoară este lipsa totală a gazetelor românești.

La Chișinău întreprinde o serie de vizite la mareșalul Basarabiei Dimitrie, care recunoaște, într-o discuție că politica dusă de ruși: "Vrea cu tot dinadinsul să stingă limba și să desființeze neamul". Nicoară îi reproșează mareșalului un fenomen social care ține și de o anumită mentalitate și care are consecințe în plan social și etnic. Este vorba de retragerea boierilor români la moșii și de faptul că au părăsit orașul, fenomen ce se răsfrânge negativ asupra societății românești, mai ales în domeniul meșteșugurilor și al comerțului. Orașul fiind locul predilect pentru desfășurarea acestor activități, acestea sunt acum în mare parte desfășurate de străini. Astfel, Nicoară sesizează lipsa unei puternice categorii burgheze românești în orașe, fenomen întâlnit și în Moldova: "Avui prilejul multe a-i vorbi mareșalului de meșteșuguri, de starea țării și ce rău au făcut boierii că s-au tras pe la moșii și au lăsat orașul și locurile acestea frumoase străinilor și neguțătorilor de galbeni".³²

Continuând vizitele la notabilitățile orașului Chișinău, Nicoară se întâlnește cu "directorul școalelor Nyelidor" cu care face un "schimb de cunoștințe", acesta oferindu-i cărți și date despre Rusia și Crimeea, Nicoară povestindu-i despre Transilvania, români, ruteni, unirea religioasă înlocuirea literelor chirilice cu alfabetul latin. Tot mai des este notată ideea de a "merge la Petersburg să le spuna toate", adică de a prezenta situația exactă din Basarabia în speranța de a obține o ameliorare a stării românilor. Este îndemnat de director să facă acest pas, să vorbească înaintea stăpânirii ruse despre colonizarea germană în Transilvania, Banat și Crișana.

Referitor la subiectul colonizării, Nicoară analizează aspectele întâlnite în Basarabia comparându-le cu procesul colonizării din Principate. Oprindu-se asupra coloniilor nemțești din Basarabia le compara cu situația românilor, sesizând faptul că regimul de ocupație țarist favorizează dezvoltarea acestor colonii de alogeni în detrimentul populației majoritare românești, utilizându-le ca elemente de dizolvare a corpului etnic românesc. Nicoară notează numărul acestor colonii, numărul coloniștilor, sistemul lor de învățământ favorizat de regim, situația lor religioasă privilegiată: "Fui la pastorul luteran. Coloniile din Basarabia, nemțești, sunt vreo 14 sate, cam 15.000 suflete; peste Nistru mai multe. Preoții n-au nici o intervenție de la stăpânire. Ei atârnă imediat de Petersburg. La câteva sate au câte un probist - școalele de sine, nu se învață nimic rusește la ei !! și ai noștri nu pot învăța decât rusește !!".³³

Drumul spre Odesa îl poartă prin mai multe colonii germane, unde află chiar din spusele unui doctor neamț că: "nemții prind rădăcini și se întăresc pretutindeni, că aceste colonii sunt de 32 de ani și toți sunt catolici - iar la școală numai nemțește învață copiii". Constatarea lui Nicoară este amară și tristă: "Deci armenii, jidovi, nemții învață întâi în limba lor, iar ai noștri nu, în Basarabia!!".³⁴

Ridicarea națiunii române pe toate planurile, pentru ca să fie cinstită și nu desprețuită, era scopul spre care ținteau toate acțiunile, întâlnirile și discuțiile pe care le avea Nicoară cu cei din Basarabia. Astfel, în discuțiile cu Mitropolitul din Chișinău și cu o serie de înalți prelați face cunoscută situația românilor din Transilvania, a episcopilor, a drepturilor clerului din Ungaria, rezistența ortodocșilor la unirea religioasă cu biserică catolică, despre mulțimea regimentelor românești, la latinitatea limbii române. Acum începe să testeze diplomatic intențiile rușilor aducând argumente ce contau în sprijinul "pentru religie", în care nădăjduiesc românii din partea rușilor, avertizând însă că prețul plătit prin "stricarea limbii", adică rusificare, este mult prea mare și poate avea grave consecințe: "Fu vorba de românii noștri austrieci unde multe adusei. Episcopilor, drepturile clerului din Ungaria, goniri pentru unire, mulțimea regimentelor românești, starea oamenilor și latina lor și în ce primejdie sunt și au fost întotdeauna. Din adins spusei asta, ca să priceapă rușii, zicând că toată nădejdea e la împărăția rușilor - adaugând și asta: pentru religie sunt în stare toate a face, dar limba să nu li se strice, că apoi se schimbă toată fața lucrurilor"

³² *Ibidem.*

³³ *Ibidem.*

³⁴ M. Nicoară, *Considerațiuni istorice asupra politicii de dezbinare religioasă întreprinsă de Habsburgi între români și sârbi*, 183.

Prin comparațiile și expunerile făcute cu privire la starea românilor din Transilvania, unde ei sunt amenințați și din punct de vedere religios, Nicoară dorește să atragă atenția autorităților rusești la înrăutățirea continuă a situației românilor din Basarabia. În acest sens el întreprinde atari demersuri, ajungând în cele din urmă până la conducerea centrală a provinciei. Potrivit crezului iluminist emanciparea națională a românilor din Basarabia prin învățământ și cultură, domeniile cele mai grav lovite de politica rusească. Nicoară a fost și în Basarabia, ca și în Principate sau Turcia, intelectualul român în căutare de soluții politice și diplomatice menite a îmbunătăți situația românilor. Este intelectualul animat de o puternică iubire de țară, dispus mereu să ajute, după puterile lui, să sensibilizeze conștiințele și cugetele celor care au puterea de a hotărâ, să semnaleze nedreptatea și minciuna care se fac unui neam întreg.

MOISE NICOARĂ IN BASSARABIA-1839

(Abstract)

The study tries to complete known aspects related to the personality of Moise Nicoară. A historical character, important for some of us, unknown or irrelevant for others can not be known without an accurate analyse of his life and activity. Of much importance is life between 1814 and 1849; there are 35 years of a Romanian intellectual European by education, culture and mentality and martyr by destiny.

The analyze of this journal offers the best view of feelings, problems and acts of this personality. Journal covers the years after 1825 up to 1849, having no end.

On September 8th 1825, C.Bodea mentioned that Moise Nicoară went to Țara Românească but according to the journal this was in 1826. A study referring to the events between 1848-1849 as they were stated in the journal was published in "Banatica" Review.